

5/60

Marijan Ž a g a r

Opekarništvo v Posotelju
/elaborat in priloge/

Inštitut za geografijo SAZU

1963

Marijan Ž a g a r

Opekarništvo v Posotelju

Inštitut za geografijo SAZU

1963

Poročilo

Marjan Žagar

Opekarništvo v dolini Sotle

V dolini Sotle od Rogatca do njenega izliva v Save so obširne površine tal prekrivane z ilovicami. Ilovnata je čisto danja ravnica, ilovnate so tudi nižje terase vzdolž doline in v njenih pritokih. Plasti so čisto nekaj metrov debele, kakovost pa se spreminja, odvisno od prirodnih pogojev odkoder se je material naplavljal. Ponekod naletimo na večje zaloge dobrih, čistih glin, ki so jih v preteklosti uporabljali za gradivo, predvsem pa tudi lončarji od blizu in daleč. Manj uporabne so ilovice, ki vsebujejo preveč apnenca in te, ki so pomešane s peskom.

Za prebivalstvo v Posotelju je bila ilovica najbolj priročen gradbeni material. Svoje domove so gradili v manjši meri kot butanke (stene so zbite - nabutene z ilovico pomešano s slamo), deloma s sušeno, deloma pa z žgano opeko. Lokalnih virov in sledov o izkoriščanju ilovic in glin je mnogo. Največ opekarn je bilo še v avstrijskih časih, organizirali so jih predvsem Italijani, kot lastniki ali poslovođe pri tujih lastnikih. Več opekarn je delovalo še v predaprilski Jugoslaviji, po osvoboditvi pa je bilo le nekaj skromnih začetkov, deloma na pobudo privatnikov, deloma pa zadrug. Na vsem opisanem področju deluje sedaj le še ena manjša opekarna v Rogaški Slatini.

Obstoječe opekarne

Rogaška Slatina - Tekačevo. Opekarna stoji v Tekačevem na pobočju 2,5 km pred Rogaško Slatino, tik, južno nad železnico iz Mestinja. Opekarna dela z eno pečjo in strojem na nafto, ima nekaj vrst enostavnih sušilnic za opeko z osrednjim opornikom, podobne so enojnemu kozolcu. Naprave zmorejo proizvodnjo 400 do 500 tisoč zidakov letno, zaradi

pomanjkanje kurjave pa je proizvodnja do polovice nižja. Kurije samo z drvmi. Možna je takojšnja predelava za kurjavo s premogom. Lastnik, Hrvat s Pregrade dela s petimi delavci, polkmeti, ki so tudi iz okolice Pregrade. Delovna sila se često menjuje, ker dela deloma za denar, deloma pa za opeko, ki jo potrebujejo doma ali za prodajo sosedom. Če bi naprave polno izkoriščali, bi bilo potrebnih osem delavcev. Podjetje je staro 6 let, štiri leta so delali na roko, nato so uredili strojno napravo. Do sedaj so izdelovali le navadne zidake, mogli bi pa naslednje leto izdelovati tudi štirikratno in strešno opeko, za tako razširitev proizvodnje so primerne naprave in kakovost ilovice. Ilovice kopljejo v pobočju tik zraven peči. Trdijo, da je plast debela 1,8 do 2 m in leži na laporju. Zaloge cenijo na le milijonov opek. Opravljene so bile tudi že analize ilovic in vrtanje.

Opuščene opekarne

Flake 36 na posestvu Votolnovo (vulgo Lipič) 3 km severno od Rogatca na levi strani ceste proti Ptuju je delovala v letih 1923 - 1930 večja ročna opekarna z eno pečjo in tremi večjimi sušilnicami. Izkoriščala je ilovice na nižji terasi. Izdelovala je zidake. 200 m nižje gradi sosed hišo. Iz izkopanega materiala za temelje izdeluje opeke in jo suši na soncu. Trdijo, da je kakovost ilovic primerna.

Florian (Spodnje Sično pri Cestarju Janezu Tramšaku) 3 km severno od Rogatca je bila večja zasipnica za domače potrebe.

Beriševac (Viča ves), 2,5 km severno od Rogatca ob cesti proti Ptuju, v pobočju na levi strani doline, je začela zadruga izdelovati zidake. Podjetje ni uspelo.

Flake 1 (vulgo Ciglenca). V dolini Draganje, 3 km severno od Rogatca, na levi strani ceste proti Žetalam je delovala do

I. svetovne vojne večja opekarna. Lastniku Windischgraezu je upravljala opekarno Italijan Simoni. Podjetje je izkoriščalo ilovico na terasi. Spočetka so delali na eno mizo, nato pa na dve. Podjetje je zaposljevalo osem delavcev iz bližnje okolice. Pozimi so kopali, preko leta pa izdelovali, sušili in pekli opeko. Izdelovali so zidake, deloma pa tudi strešno opeko in žlebnjake za potrebe široke okolice. Danes stoji le še večja sušilnica, ki pa služi drugim namenom. Proti koncu obratovanja je začelo primanjkovati dobre ilovice v neposredni bližini za direkten dovoz s samokolnicami na mizo. Trdijo, da je bilo ilovice za zidake še dovolj, za strešno opeko pa bi jo bilo potrebno dovažati z vagončki iz bližnje okolice.

Pred nekaj leti je nameravala zadruga opekarno obnoviti in povečati, do realizacije pa ni prišlo.

Žahenberg (Egartnerjeva opekarna). V neposredni bližini Windischgraezove, le na nasprotni strani potoka Draganje je obratovala v avstrijskih časih, pa tudi še v stari Jugoslaviji poljska opekarna. Izdelovala je zidake za gradnjo steklarne pri Rogatcu in za potrebe bližnje okolice. Zaposljevala je 4 do 5 delavcev preko vsega leta, iz bližnje okolice.

Tržišče 82-83. Kjer zapusti cesta Rogatec-Rogaška Slatina dolino Sotle in se usmeri v hrib proti SZ, je v stranski dolinici obratovala na koncu preteklega stoletja večja opekarna (glej na karti 1:50.000 ime Ogrizeg). Ostanke, razen jame, ni več. Domačini trdijo, da so bili zidaki zelo kakovostni, saj so vzdani ali pa najdeni na mestu, kjer je bila peč, še danes trdnejši od današnjih. V neposredni okolici so še znatne zaloge ilovice.

Rjavica. V pobočju nad dolino Sotle so v predaprilski Jugoslaviji zgradili večjo zasipnico za potrebe bližnje okolice. Izdelovali so zidake. V opekarni sta delala dva domača delavca.

Tržišče. Pod vrhom klanca ob cesti Rogatec-Rogaška Slatina je bila v avstrijski dobi manjša opekarna za domače potrebe. Lastnik podjetja je bila Beber Helena. Izdelovali so le

zidake. Ilovica je zelo dobra. Pozneje so ilovico uporabljali lončarji iz Šentjurja pri Celju.

Sečovo. Na posestvu Franca Žgajnarja je bila manjša zasipnica. Ilovico so mešali z živino. Pred leti je nameravala občina tu zgraditi opekarno, vendar tega ni realizirala.

Rogaška Slatina. Na mestu današnje steklarne je bila do leta 1923 večja opekarna za zidake in strešno opeko (biber). Domačini trdijo, da je podjetje zaloge ilovic v neposredni okolici do kraja izkoristilo. Na kraju svojega delovanja, je opekarna izdelala opeko za izgradnje steklarne. Steklarna je nato uporabila tudi poslopja bivše opekarne.

Krtince 15 pri Podplatu. Do zadnje vojne je delovala manjša opekarna za zidake. Bivši lastnik toži, da ilovica ni posebno dobra, plast ilovice ni debela, mnogo je laporja. Opekarna je zaposljevala štiri delavce, delali so na roko, letno so žgali 30 do 50 tisoč opek. Zgradbe (sušilnica in zgradba, kjer je bila peč) še stojijo, vendar so v slabem stanju.

Krtince 17 (Govedič). Kmet je nedavno odprl manjšo zasipnico za domače potrebe. Dela sam s člani družine. Trdijo, da je ilovica izvrstna. Ne vedo kolikšne so zaloge.

Hajnsko 8 (Medvedje selo). Ob cesti Mestinje - Podčetrtek si je kmet odprl zasipnico. Trdi, da je opeka (zidaki) dobra, vendar pri sušenju poka, v peči pa ne.

Gabrca (sedaj družbeno posestvo). Pred nekaj leti so odprli manjšo zasipnico. Trdijo, da je opeka (zidaki) uporabna, rada pa na dežju razpada. Domnevajo, da je v ilovici preveč apnenca.

Sodna vas. 1 km južno od križišča pri Hajnšku, ob cesti proti Podčetrtku je bila srednje velika opekarna. Opeko so izdelovali skraja ročno, pozneje pa s strojem. Izkoriščali so bližnjo ilovico v terasi. Kapaciteta peči je bila za 40.000 zidakov. Podjetje je imelo tudi dve pokriti sušilnici. Letno so izdelali cca 100.000 zidakov. Pred zadnje vojno so izdelovali tudi strešno opeko. Danes ne stoji nobeno poslopje več.

Podčetrtek 57. Kmalu po osvoboditvi je začel posestnik delati zidake. Spočetka je delal sam, pozneje pa so mu pomagali še trije delavci. Uredil si je tudi stroj. Za sušilnico mu je služilo veliko gospodarsko poslopje bivše graščine. Žgali so cca 30.000 zidakov letno. Lastnik je delo že pred nekaj leti ustavil. Opekarna je izkoriščala bližnjo teraso za izkop ilovice. Plast ilovice je debela 3 m, je pa slabše kakovosti in primerna le za zidake.

Križan vrh (sedaj vulgo Štusaj). Visoko nad doline srednje Sotle je bila pred približno 100 leti na Križan vrhu opekarna, kjer so izdelovali zidake in strešno opeko. Sledov ni več.

Buča (posestvo Antona Debelaka). Domačini so leta 1929 zgradili zasipnico na terasi, kjer so izdelali zidake za gasilni dom na Bučah.

Bistrica ob Sotli (vulgo Cigonca). Pred prvo svetovno vojno je imel zdravnik Kunej večje poljsko opekarno za zidake. Ilovico so kopali v ježi visoke terase, na kateri stoji naselje Bistrica.

Bistrica ob Sotli. Sv pod naseljem so zgradili združno ročno opekarno za zidake. Ilovico so kopali na spodnjem delu položne terasne ježe bistriške terase pri žagi. Zložna ježa je pokrita s debelo plastjo prsti (50 do 60 cm), ki jo je potrebno najprej odkriti. Pod prstjo je debela plast dobre ilovice. Opekarna je pred nekaj leti ^{nehaj} prestala delati, prej je zaposljevala 5 do 10 delavcev domačinov.

Kunšperk 1. Pod naznačeno hišo sta v avstrijskih časih zgradila dva Italijana opekarni. Obe opekarni sta bili in izkoriščali ilovico v širokem dolinskem dnu Sotle. Danjo ravnico pokriva tanka plast prsti (10 do 20 cm), spodaj pa je debela plast dobre ilovice. V glavnem so ilovice že pod nivojem gladine Sotle.

Nova vas na Bizeljskem. Med obema vojnama je bila v dolinskem dnu Sotle manjša opekarna. Izdelovali so zidake in strešno opeko (biber). Lastnik, po poreklu Italijan (ime Deceko), je delal sam s svojo družino (3 do 5 ljudi).

